

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

програма за изпит за степен бакалавър
2012 – 2013 учебна година

Съставители:

- **Димитрова Надежда**, главен специалист, координатор по български език на Агенцията “Изпити и оценки”.
- **Рацеева Елена**, д-р доц. Висша Антропологическа школа.
- **Флокосу Лариса**, учител по български език и литература, II дид. степен, ТЛ «В.Левски», мун. Кишинев.

Рецензенти:

- **Кара Надежда**, д-р доц. Академия на науките, РМолдова.
- **Валентина Карамалак**, учител по български език и литература, I дид. степен, гр. Тараклия.
- **Минкова Людмила**, д-р, учител по български език и литература, ТЛ «И.Вазов», гр. Тараклия.
- **Панчева Елена**, учител по български език и литература, I дид. степен, ТЛ «Хр.Ботев», Валя Пержей, Тараклия.

I. УВОД

Български език и литература се изучава като предмет в онези райони на Молдова, където живеят компактно етнически българи. Това са преди всичко училищата в Тараклийския район и в град Тараклия, лицей „Васил Левски” в град Кишинев, в отделни селища на Комратски, Кантемирски, Кагулски, Каушански и Леовски район в образователната програма на средното училище също е включен предметът български език и литература. В посочените райони знаенето на диалектна форма на българския език е предпоставка за овладяване на неговата книжовна норма.

В края на лицейската степен се провежда външното финално сумативно оценяване в рамките на БАК с цел установяване нивото на владене на компетенции и субкомпетенции и съответствието му на стандартите. Доминантната функция на това оценяване е сертифициране на нивото на интелектуалните способности и практически умения на лицеистите в края на лицейското образование

Програмата за изпита е изработена в съответствие с изискванията на училищния курикулум за лицейска степен и стандартите на обучението по предмета «български език и литература» в лицейския цикъл.

В основата на оценяването по български език и литература се поставят преди всичко комуникативната, етносоциокултурната и интеркултурната компетенции. В процеса на тестирането ще бъдат проверени знанията и уменията на лицеистите по възприятието, разбирането и интерпретацията на прочетения текст (при индивидуално четене), а също така и уменията да създават собствен текст.

В основата на заданията, използвани при тестиране, се полагат художествени литературни, публицистични текстове от различни жанрове: разкази, очерци, статии.

В теста ще се съчетават разнообразни типове тестови задачи за по-разностранно и по-пълно определяне на нивото на подготвеността на всеки изпитван.

В следващите раздели на програмата ще се рамкира съдържанието на изпита и ще се опише структурата на теста, като се изредят основните типове задачи.

Във вид на матрица на спецификации ще се представят тестовите задачи, структурирани и балансирани в съответствие с таксономията на Блум. Матрицата е необходима при администриране на тестовите задачи особено при предварителното тестиране с оглед установяване на качествата на теста *валидност и надеждност*.

Програмата ще съдържа и по един модел - вариант на теста отделно за реален и хуманитарен профил, както и баремите за оценяване.

II. СТАТУТА НА ДИСЦИПЛИНАТА В КОНТЕКСТА НА ВСИЧКИТЕ ИЗПИТИ

Изпитът по български език и литература е задължителен за хуманитарен профил, а за реален – по избор.

Изпит по български език и литература ще се провежда във вид на писмено тестиране.

Писмено тестиране ще се провежда в течение на 180 минути. Тестът ще съдържа фрагмент текст и 20 тестови задачи, които ще проверяват компетенциите на лицеистите по български език и литература, определени от стандартите за лицейското образование. Предпочитат се текстове от българската литературна класика – от изучаван или от неизучаван автор.

III. МЕЖДУПРЕДМЕТНИ КОМПЕТЕНЦИИ ПО ЛИЦЕЙСКА ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН

Български език

- Използване на речевата практика на лицеистите (диалектен вариант на българския език) като основа на изучаване на книжовната форма и формиране на умения за общуване на книжовен български език.
- Изучаване на езика като система дотолкова, доколкото лингвистичната информация е необходима за правилна книжовна българска реч.
- Формиране на усет за стилистичното разслоение на езика и създаване на умения за изразяване в определен функционален стил.
- Изучаване на езика като първоелемент на художествената литература посредством работа предимно с художествени текстове.
- Теоретико-практическо овладяване на видовете текстове (повествование, описание, разсъждение).
- Формиране на умения за възприемане (анализиране) и създаване на текст.

Българска литература

- Изучаване на класически произведения и автор, подбрани на хронологически принцип.
- Извеждане на достъпни за възрастта на учениците идеи от произведенията и формиране на естетическо отношение към тях.
- Задълбочаване на представата за литературата като художествена условност.
- Разширяване ролята на културологичния подход при интерпретация на литературната творба – приоритет на т.н.външен анализ.
- Съпоставителен анализ на творби от българската, румънската и руската литератури с цел идентификация и разбиране на «другия» и «другостта».
- Формиране на мотивация и потребност от себеизява чрез различни форми на словесната комуникация в урочната и извънурочната дейност.

IV. СПЕЦИФИЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В ЛИЦЕЙСКИТЕ КЛАСОВЕ.

- 1.1. Възприема пълноценно различни видове съобщения, слушайки: при директен контакт, по радио, телевизия, телефон и т.н. Определя прослушан текст от правоговорен аспект; оценява изразително изпълнение на лирически и епически текст.
- 1.2. Говори свободно, спазвайки българския етикет и нормите на съвременния български книжовен език; ориентира се в речевата ситуация и сам създава ситуации на общуване; осъзнава особеностите на текстове предназначени за различните социокултурни сфери на общуване; използва уместно езиковите средства с оглед на речевата ситуация, отчитайки темата и целта на изказването. Изгражда своите изказвания логично и коректно спрямо събеседника.
- 1.3. Чете бързо и изразително текстове от всички стилове на българския език, коментира информацията от прочетения текст, резюмира, води бележки и коментира съдържанието на текста.
- 1.4. Оформя писмени текстове в съответствие с изучените правописни и пунктуационни правила.
- 1.5. Разпознава стиловомаркираните езикови средства. Коментира по кои езикови средства се различават текстове от различни функционални стилове. Открива и редактира стилови грешки. Осъзнава и използва възможностите на стилистичен ефект.
- 1.6. Използва синоними, антоними, думи за родови и видови понятия с оглед на стилового разслоение на езика. Разбира отношението между книжовната и диалектичната реч. Контролира речта си при официално общуване, като заменя диалектизми със синонимните книжовни варианти.
- 1.7. Владее лексикалните и граматичните средства на езика, уместно използва контекстуални синоними и антоними, служи си с разнообразни синтактични конструкции – словоредни варианти, обособени части, вметнати изрази, активни и пасивни конструкции, използва синонимни синтактични средства

- за свързване. Анализира и коментира спазването на граматичните и лексикалните норми в текстове от различни информационни източници.
- 1.8. Трансформира изречения и фрагменти от текст в зависимост от промените в речевата ситуация и условията на общуване.
  - 1.9. Участва пълноценно в диалог, полилог, дискусия: придържа се към темата и организира логически своето изказване; може да оспори чуждо мнение, като проявява толерантност; следи хода на диалога, позовава се на вече казаното, четливо формулира теза, защитава я с аргументи, обобщава разсъжденията си.
  - 1.10. Създава писмено текстове от аргументативен тип – отговор на научен, литературен или житейски въпрос, пише есе, като спазва основните му жанрови характеристики.
  - 1.11. Планира и създава текстове от различни жанрове.
  - 1.12. Осъзнава отношението между език и общество, език и личност, език и култура. Осъзнава ролята и значението на родната словесност като културен феномен, като възможност за съпричастност към духовния гений на българския народ, като средство за изграждане и запазване на етнокултурната си идентичност – важно условие за развитие на пълноценната гражданска идентичност.
  - 2.1. Разбира българската литература като неделима част на българската и световната култура; осъзнава спецификата на художествената литература и нейното социокултурно значение.
  - 2.2. Осъзнава, че системата на българските литературни образи е средство за опознаване на своя народ, неговата менталност, история, спецификата на етнокултурното му пространство. Възприема художествените образи на българската литература типологически: от идеала до антигероя.
  - 2.3. Осъзнава основните принципи на общочовешката морална система; възприема литературата като средство за саморазвитие на личностната духовност и за самореализация в социума, като учебник за изграждане на хармонични отношения с другите хора, като контекст за осмисляне на личностно-значимите проблеми.
  - 2.4. Разбира особеностите на идейния патос и художественото своеобразие на българската литература в различни моменти от нейното развитие. Познава основните автори и произведения на българската литература. Обяснява ролята на най-значимите автори и техните творби от всеки период на историята на българската литература за цялостния литературен процес и културно-историческото развитие на българския народ.
  - 2.5. Открива и коментира в различни по жанр творби връзката междуценностите на личността, ценностите на българския род и универсалните човешки ценности; чрез съпоставката на различните им проявления в изучаваните творби открива трайните етнически ценности и тяхната интерпретация в съвременния свят.
  - 2.6. Разбира и обяснява функцията на изразните средства в художествения текст и на връзката между различните структурни елементи на художествения

- текст с оглед на емоционалното въздействие и цялостното възприятие на стилите внушения на творбата.
- 2.7. Познава основните принципи в жанровата система на литературата; обяснява основните жанрови белези на художествената творба; определя жанровата принадлежност на художествен текст по основните му характеристики.
  - 2.8. Осъзнава разликата между художествен текст и анализ на художествения текст, владее анализа и синтеза като логически операции за тълкуване на художествения текст.
  - 2.9. Анализира художествен текст, като определя и коментира тема, идея, композиция, сюжет, хронотоп, система на образите, характеризира разказвача, или лирическия герой, лирическия говорител.
  - 2.10. Прави комплексен анализ на литературен текст като художествен феномен, отчитайки историята на създаване на творбата, личността и позицията на автора, социално-историческия контекст на епохата, особеностите на художествения език на произведението, ролята на тропите и стилистичните фигури.
  - 2.11. Обсъжда различни варианти на анализа на изучаваните творби, представени във фрагменти от литературно-критически материали, като съпоставя и коментира различни гледни точки, отговаря разгърнато на проблемен въпрос. Формулира оценъчно суждение и го защитава в дискусия или в писмен аргументативен текст.
  - 2.12. Служи си с библиотечни каталози, справочна литература, Интернет и други източници на информация. Разпознава основните видове издания (избрани съчинения, събрани съчинения, антология, тематична поредица). Умее да си състави впечатление за книгата и съдържанието ѝ по следните ориентири: заглавие, жанр, име на автора, бележки по корицата, анотация, анотация, съдържание, предговор, послеслов, рецензии и анонси.
  - 2.13. Съпоставя произведения от различни култури и епохи, като открива в различни културни модели общото и различното в представите за добро и зло, красиво и грозно, свобода и робство, справедливо и несправедливо и т.н. Осъзнава различни проявления на отношенията «свое - чуждо», «българинът и другите».

V. ОБЛАСТИ НА ЗНАНИЯТА

Възприемане на писмен текст (Четене)

Специфични компетенции	Субкомпетенции	Цели на оценяване
Чете бързо и изразително текстове от всички стилове на българския език, коментира информацията от прочетения текст, резюмира, води бележки и коментира съдържанието на текста.	Лицеистът трябва да: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Чете текстове от различни стилове и жанрове. ✓ Възпроизвежда адекватно информацията от прочетения текст, резюмира, води бележки и коментира съдържанието на текста. ✓ Осъзнава особеностите на текстове, предназначени за различните социокултурни сфери на общуване. ✓ Резюмира съдържанието на прочетен текст от различни типове и жанрове.	Ученикът да е способен: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Да задава въпроси към съдържанието на текста. ✓ Да отговаря на въпроси по съдържанието на текста. ✓ Да дава варианти заглавия. ✓ Да формулира темата на прочетен текст. ✓ Да формулира основната мисъл на прочетен текст. ✓ Да обяснява значението на думи и изрази от текста. ✓ Да преразказва сбито и да резюмира съдържанието на текста или на някои негови фрагменти. ✓ Да интерпретира събитията и проблемите от текста.
Ориентира се в художествения свят на българската литература.	Лицеистът трябва да: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Познава основните етапи на българския историко-литературен процес. ✓ Познава основните автори и произведения на българската литература, включително, създадена в диаспората. ✓ Обяснява ролята на най-значимите автори и техните творби от всеки период на историята на българската литература за цялостния литературен процес и културно-историческото развитие на българския народ.	Ученикът да е способен: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Да назовава основните етапи на българския историко-литературен процес. ✓ Да коментира основните етапи на българския историко-литературен процес. ✓ Да назовава значещи събития и фигури за всеки от етапите на българския историко-литературен процес. ✓ Да съотнася имената на авторите с програмните художествени творби и с времето на създаването им, с основните факти от биографиите. ✓ Да съотнася имената на литературни герои от изучените творби с контекста: система на образите, биография на автора, епоха, етап на българския историко-културен процес ✓ Да характеризира творба като рожба на своето време. ✓ Да коментира историческото и художествено-творческото развитие на творбата.
Разбира комуникативната структура на художествената творба.	Лицеистът трябва да: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Анализира художествен текст, като определя и коментира тема, идея, композиция, сюжет,	Ученикът да е способен: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Да определя тема, идея, композиция хронологично. ✓ Да коментира сюжета и системата на образите.

	<p>хронотоп, система на образите; характеризира разказвача, или лирическия герой, лирическия говорител.</p> <p>✓ Прави комплексен анализ на литературен текст като художествен феномен, отчитайки историята на създаване на творбата, личността и позицията на автора, социално-историческия контекст на епохата, особеностите на художествения език на произведението, ролята на тропите и стилистичните фигури</p>	<p>✓ Да характеризира художествения образ и система образи, а също така образ на автора.</p> <p>✓ Да характеризира образа на разказвача или лирическия говорител.</p> <p>✓ <i>Да определи естети-ческата функция на структурните елементи на творбата</i></p> <p>✓ Да открива тропите и стилистичните фигури</p> <p>✓ Да коментира особеностите на художествения език на произведението.</p>
<p>Разбира и приема своеобразието на своята етнокултура и на културата на различните етнически общности, толерантно и с интерес възприема културата на другите етнически общности</p>	<p>Лицеистът трябва да:</p> <p>✓ Разбира и може да обясни ролята и значението на родната словесност като средство за изграждане и запазване на етнокултурната си идентичност.</p> <p>✓ Разбира и може да обясни, защо позитивната етнокултурна идентичност е важно и необходимо условие за развитие на пълноценната гражданска идентичност</p>	<p>Ученикът да е способен:</p> <p>✓ Да открива в текста етносоциокултурна информация.</p> <p>✓ Да коментира етносоциокултурния контекст на литературната творба или фрагмент от нея.</p> <p>✓ Да коментира ролята на родния език и култура за бесарабските българи.</p> <p>✓ Да проявява личностното ценостно отношение към родния език и култура в диалога на културите</p>

Възпроизвеждане\интерпретиране\създаване на писмен текст (Писане)

Специфични компетенции	Субкомпетенции	Цели на оценяване
<p>Познава и прилага в писмената си реч изучените граматични правила.</p> <p>Разпознава стилово-маркираните езикови средства. Коментира по кои езикови средства се различават текстове от различни функционални стилове. Открива и</p>	<p>Лицеистът трябва да:</p> <p>✓ Владее граматическите средства на езика.</p> <p>✓ Служи си с разнообразни синтактични конструкции – словоредни варианти, обособени части, вметнати изрази, активни и пасивни конструкции.</p> <p>✓ Разпознава стилово-маркираните средства.</p> <p>✓ Коментира по кои езикови средства се различават текстове от различни функционални стилове.</p>	<p>Ученикът да е способен:</p> <p>✓ Да използва лексикалните единици в адекватни форми и значения.</p> <p>✓ Да употребява думите в правилни граматични форми.</p> <p>✓ Да прилага правилата за граматично съгласуване</p> <p>✓ Да трансформира пряка реч в косвена и обратно.</p> <p>✓ Да анализира и типологизира синтактичните конструкции</p> <p>✓ Да прилага правописните и пунктуационните правила.</p> <p>✓ <i>Да мотивира применението на правилата за правопис и пунктуация</i></p> <p>✓ Да открива в текста стилово-маркираните средства</p>

<p>редактира стилови грешки. Осъзнава и използва възможностите на стилистичен ефект.</p>		<ul style="list-style-type: none"> ✓ Да назовава езиковите средства, характерни за различни функции-онални стилове. ✓ Да коментира адекватността на употребата на стиловомарки-раните средства.
<p>Планира, създава и редактира своите текстове. Оформя писмени текстове в съответствие с изучените правописни и пунктуационни правила. Създава писмено текстове от аргументативен тип – отговор на научен, литературен или житейски въпрос, пише есе, като спазва основните му жанрови характеристики</p>	<p>Лицеистът трябва да:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Планира и създава тезиси, резюме, реферат, доклад, интерпретативно и литературнопублицистично съчинение, есе по литературни и нравствено-етични проблеми. ✓ Планира и създава писмен отговор на научен, литературен или житейски въпрос. ✓ Пише есе, като спазва основните му жанрови характеристики: защитава теза въз основа на собствен опит; подбери и логично подрежда аргументи съобразно с осмисления материал и асоциациите си. ✓ Открива и редактира правописни, граматически и пунктуационни грешки. ✓ Открива и редактира стилови грешки. ✓ Осъзнава и използва възможностите за стилистичен ефект. 	<p>Ученикът да е способен:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Да планира и създава собствени писмени продукти (тезиси, резюме, реферат, доклад, интерпретативно и литературнопублицистично съчинение, есе по литературни и нравствено-етични проблеми). като спазва основните им жанрови характеристики: ✓ Пише есе, като убедително защитава теза; подбери и логично подрежда аргументи съобразно с осмисления материал и асоциациите си, базирайки се на собствен опит. ✓ Да редактира своя текст откъм правописа, граматиката и пунктуацията. ✓ Да съвършенства своя текст с оглед на стилистиката.

VI. Модели на тестови задачи за всяка област на знанията

Възприемане на писмен текст

	Цели на оценяване	Примери на тестови задачи
<p>Знание и разбиране</p>	<p>Да отговаря на въпроси по съдържанието на текста.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прочети текста и отговори на въпросите по съдържание <ul style="list-style-type: none"> • Кое е главното събитие, за което текстът съобщава? Отговори с едно изречение. • За колко инициативи (дейности), посветени на основното събитие съобщава текстът? Запиши ги в последователността на тяхното случване. • Къде се случват дейностите, посветени на основното събитие? Запиши ги в тяхната последователност. 2. Отговори с да или не на следните твърдения:

		Б. Завръзка В. Разгръщане на действието	Д. Развързка
Синтез и оценка	Да формулира основната мисъл на прочетен текст. Да определи естетическата функция на структурните елементи на творбата	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формулирай с едно изречение и запиши основната мисъл на текста. 2. Открий в текста и препиши изречението, в което се изразява основната мисъл на този текст 3. Кой от цитати най-точно отразява основната мисъл на този текст? <ul style="list-style-type: none"> • А. Борбата е безмилостно жестока... • Б. Пътят е страшен, но славен... • С. О, движение славно, о, мрачно движение, дни на борба горда, о, дни на падение! • Д. Но... стига ми тая награда - да каже нявга народът: умря сиромах за правда, за правда и за свобода.... 4. Запиши кратък текст (3-5 изречения), в който да коментираш как речта на стария свещеник го характеризира (открий и аргументирай 3 качества на личността, проявени чрез речта на героя). 	

Възпроизвеждане | интерпретиране | създаване на писмен текст

	Тип задачи	Примери
Знание и разбиране	Да назовава езиковите средства, характерни за различни функционални стилове. Да открива в текста стиловомаркираните средства	<p>1. Студът бе стегнал яко, затуй с радост приемах поканите на Аспарух — в каменния хански аул поне не подвяваше както в шатрата ми. Загради верния отговор: В това изречение са употребени следните глаголни времена:</p> <p>А. минало неопределено, минало свършено В. минало предварително, минало несвършено С. минало неопределено, минало несвършено, Д. минало предварително, минало свършено</p> <p>2. Открий в текста и запиши 5 думи, характерни за разговорен стил.</p> <p>3. Открий в текста и запиши:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Един глагол в сегашно време • Един глагол в минало предварително време

		<ul style="list-style-type: none"> • Един глагол в повелително наклонение • Един глагол в бъдеще време
Прилагане и интерпретиране	<p>Да прилага правописните и пунктуационните правила. <i>Да мотивира применението на правилата за правопис и пунктуация</i> Да използва лексикалните единици в адекватни форми и значения. Да илюстрира в адекватен контекст смисъла на многозначни думи Да употребява думите в правилни граматични форми. Да прилага правилата за граматично съгласуване Да трансформира пряка реч в косвена и обратно.</p>	<p>1. Загради буквата на верния отговор. Към кой тип се отнася текстът? 2. Състави и запиши 3 /три/ изречения, като употребиш думата „тежък” в различни значения /можеш да промениш формата на думата – род и число. 3. Запиши следния текст в сегашно време. Срещу него лежеше Благолажът. Той постоянно шаваше и се мъчеше да скрие краката си под късия ямурлук. Русите му чорлави мустаци взимаха половината от лицето му. 4. Запиши следния текст в преизказно наклонение: <u>Владиката го прогони на стари години от църквата. Но дядо поп Данаил беше наистина благочестив човек и простият народ не го изостави, мнозина отиваха при него за поука и съвет.</u> 5. Редактирай текста, като замениш диалектните думи с книжовни: - <u>Сички езици са от бога. Харно е и много е харно човек да знай и елински, и секакви други езици. Аз съм стар веке, за да се уча, късно е за мене, но като чета в църквата на славянски и на простия наш език, народът разбира словото Христово и нищо нема да разбере, владико свети на твоя език, който му е чужд и непознат.</u> 5. Запиши думите <u>оръжейник, огнище, мъж, народ</u>, в съчетание с числителното 2, написано с букви: 6. Трансформирай пряката реч в косвена: - <u>Не си прегрешила с нищо божия закон, чадо мое - каза ѝ старият свещеник. - И не се бой от людското злоезичие и завист, както и аз не се убоях, когато и владика чак ме поруга.</u></p>
Анализ	<p>Да анализира и типологизира синтактичните конструкции Да редактира своя текст откъм правописа, граматиката и пунктуацията. Да съвършенства своя текст с оглед на стилистиката.</p>	<p>1. Прочети изречението и запиши верните твърдения от дадените в скобите: <u>Ханът седна до огъня, прикани ни да седнем и ние, и продължи да говори</u> Това изречение е _____ (сложно съчинено, сложно съставно, сложно смесено) и се състои от _____ (две, три, четири, пет, шест) прости изречения. 2. Редактирай текста, взет от ученическата писмена работа, като отстраниш допуснати граматични, стилни и правописни грешки.</p>

		<p><u>Мене ми харесва расказа за конете. Ас го прочетох с интерес. Ас ми харесва да научавам ново за тези интересни животни.</u></p> <p>3.Препиши текста, като поправиш грешките.</p> <p><u>Героя на расказа на Йордан Йовков са стреми да остави в живота нещо с което ще го запомнят хората – с майсторската му работа.</u></p>
Синтез и оценка	<p>Да коментира адекватността на употребата на стиловомаркираните средства.</p> <p>Да планира и създава собствени писмени продукти (<i>тезиси, резюме, реферат, доклад, интерпретативно и литературнопублицистично съчинение, есе по литературни и нравствено-етични проблеми</i>). като спазва основните им жанрови характеристики:</p> <p>Пише есе, като убедително защитава теза; подбира и логично подрежда аргументи съобразно с осмисления материал и асоциациите си, базирайки се на собствен опит.</p> <p>Да коментира ролята на родния език и култура за бесарабските българи.</p> <p>Да проявява личностното ценостно отношение към родния език и култура в диалога на културите</p>	<p>1. Състави текст разсъждение (6-7 изречения), в който да изразиш аргументирано (3 аргумента) мнение относно това Що значи за тебе лично „пътят към другия народ” и какви са за тебе най-важните и предпочитани пътища.</p> <p>2. Състави текст разсъждение от 5-7 изречения, в който да споделиш своето мнение относно твърдението от текста, че «харно е и много е харно човек да знай и елински, и секакви други езици», като се аргументираш с 3 аргумента</p> <p>3. Прочети следната мисъл на Йовков: <u>«Ако те (животните) можеха да говорят, те щяха да бъдат като нас. И по-добри дори.»</u></p> <p>4. Създай текст от 5-7 изречения, в който да споделиш своето мнение за твърдението на Й.Йовков. Обоснови мнението си с 3 аргумента.</p> <p>5. Състави текст разсъждение (6-7 изречения), в който да изразиш своето мнение по въпроса Какво е по-важно - да имаш голямо име или да си от рода с големи корени? / Формулирай теза и я защити с не по-малко от 3 аргумента/</p>

VII. СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРЕДМЕТА «БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА» ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

Съдържание по български език 10 - 12 клас

Отношение между книжовно и диалектно. Диалектната основа на съвременния български книжовен език. Български говори в Молдова. Книжовен език и нормата му. Нормативни правила и езикова култура. Правоговорна норма и правоговорна култура. Правописна норма и правописна култура. Граматическа норма и граматическа култура. Речев етикет

Текст. Комуникативна ситуация. Свързаност на текста. Начини за свързване. Видове съкращения на текста. Редактиране. Литературно съчинение.

Текст и стил. Стилистична норма. Функционални стилове в българския език. Официално-делови, разговорен, научен, публицистичен, художествен. Силово маркирани изразни средства. Силовите особености на фонетично, лексикално, морфологично и синтактично равнище. Жанровото разнообразие.

Приносът на българските писатели за създаване и развитие на българския книжовен език.

Съдържание по българска литература 10 - 12 клас

Понятие за литературно-исторически процес: Периодизация на българската литература. Естетика и идеология на литературните течения. Основните дати от живота и творчеството на най-значимите български писатели от метрополията и диаспората. Литературни текстове (класическа и съвременна българска литература), ключови за всеки от периодите; литературни текстове, създадени в Бесарабия и в Таврия.

Заглавие, автор, време и история на създаване, литературен род и жанр, литературна школа, език на художествената творба, поетически език.

Литературни и фолклорни мотиви; лейтмотив.

Структура на художественото произведение (епическо, лирическо, драматическо). Разказвач, лирически говорител (лирически „аз”), лирически герой, диалог, монолог, конфликт.

Художествен образ; типология и класификация на художествените образи.

Реалистично изобразяване, фантастично изобразяване, изобразяване на вътрешния свят. Тропи и фигури.

Художествено време и пространство: митическо (историческо) време, реално и въображаемо (фантастично) пространство.

Лирически произведения, художествени средства в поезията.

Род и жанр на художествените и фолклорните произведения. Условност на литературата и изкуството, фолклор, национална литература, световна литература.

Взаимоотношенията на литературата и фолклора, литературата и изкуството; своеобразието на българската литература в сравнение с другите литератури (руската, румънската).

Базови сведения по теория на речта

- Текст и структурата му
- Типове текст (повествование, описание, разсъждение)
- Стилова принадлежност на текста
- Тема и основна мисъл на текста
- Видове преразказ на текста (подробен, сбит, по избор, творчески)
- Форма на речта (монолог, диалог)
- Начини и средства за свързване на текста

Базови сведения по теория на езика

- Дума и лексикалното ѝ значение
- Еднозначни и многозначни думи
- Пряко и преносно значение на думата
- Синоними, антоними, омоними
- Заети, остарели думи, неологизми
- Фразеологизми
- Морфемен състав на думата
- Съществително име
- Прилагателно име
- Числително име
- Местоимение
- Глагол
- Причастие, деепричастие
- Наречие
- Служебни части на речта
- Просто изречение
- Едносъставно изречение
- Предаване на чужда реч
- Сложносъчинено изречение
- Сложно съставно изречение

VIII. МАТРИЦА – УКАЗАТЕЛ
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА
ХУМАНИТАРЕН ПРОФИЛ

Съдържание	Знание Разбиране	Прилагане на знанията	Анализ	Синтез и оценка	Общо %
<i>Възприемане на писмен текст</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Да намери в прочетения текст указатели на пространството, времето, етническа и социокултурна принадлежност. • Да интерпретира лексикални единици от смислова и функционална гледна точка. • Да обясни смисъла на някои думи и изрази. 	<ul style="list-style-type: none"> • Да прилага правилата за образуване на граматичните форми и граматично съгласуване. • Да мотивира применението на правилата за правопис и пунктуация. • Да определя тип, стил и жанър на текста. 	<ul style="list-style-type: none"> • Да анализира, използвайки изучените термини, предложените синтактични структури, тропи и фигури. • Да определи темата на текста. 	<ul style="list-style-type: none"> • Да формулира основната мисъл на текста. • Да определи естетическата функция на структурните елементи на творбата. 	50 %
<i>Възприемане на писмен текст</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Да намери в прочетения текст указатели на пространството, времето, етническа и социокултурна принадлежност. • Да интерпретира лексикални единици от смислова и функционална гледна точка. • Да обясни смисъла на някои думи и изрази. 	<ul style="list-style-type: none"> • Да прилага правилата за образуване на граматичните форми и граматично съгласуване. • Да мотивира применението на правилата за правопис и пунктуация. • Да определя тип, стил и жанър на текста. 	<ul style="list-style-type: none"> • Да анализира, използвайки изучените термини, предложените синтактични структури, тропи и фигури. • Да определи темата на текста. 	<ul style="list-style-type: none"> • Да формулира основната мисъл на текста. • Да определи естетическата функция на структурните елементи на творбата. 	50 %
Общо	25 %	25%	20%	30%	100%
	5	5	4	6	20

РЕАЛЕН ПРОФИЛ

Съдържание	Знание Разбиране	Прилагане на знанията	Анализ	Синтез и оценка	Общо %
<i>Възприемане на писмен текст</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Да намери в прочетенния текст указатели на пространството, времето, етническа и социокултурна принадлежност. • Да интерпретира лексикални единици от смислова и гледна точка. • Да обясни смисъла на някои думи и изрази. 	<ul style="list-style-type: none"> • Да прилага правилата за граматично съгласуване. • Да прилага применението на правилата за правопис и пунктуация. • Да определя тип, стил и жанър на текста. 	<ul style="list-style-type: none"> • Да анализира, използвайки изучените термини, предложените синтактични структури, тропи и фигури. • Да определи темата на текста. 	<ul style="list-style-type: none"> • Да формулира основната мисъл на текста. • Да резюмира съдържанието на предложениния текст. 	50 %
<i>Възпроизвеждане/интерпретиране / създаване на писмен текст</i>	Да съотнася имената на авторите с програмните художествени творби и с времето на създаването им, с основните факти от биографиите.	<p>Да използва лексикални единици в адекватни форми и значение.</p> <p>Да използва думите в правилни граматически форми.</p> <p>Да илюстрира в адекватен контекст смисъла на многозначни думи.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да създава текстове в рамките на предложените граматически параметри (развиване, съкратяване). • Да характеризира в дадения текст персонажи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Да измени (редактира) текста от езикова гледна точка. • Да изрази собствено мнение или отношение по проблемите от предложениния текст. 	50 %
Общо	25 %	30%	25%	20%	100%
	5	6	5	4	20

IX. МОДЕЛ НА ТЕСТ ХУМАНИТАРЕН ПРОФИЛ

Прочети внимателно текста

Разнесе се слух, че ще прокарат железен път из клисурата на Искъра: инженери вече мерили там. Тоя слух стигна и до ушите на дядо Йоцо и разтнесе като с чук душевната му летаргия.

Той не искаше да повярва. Железница? . . . Из това устие, из тия стръмни места, дето кон не намираше място да закрепил копитата си по канарите? Дето кози крак мъчно се задържаше по стените? . . .

Но слухът упорствуваше, продължаваше да смущава въображението на слепия старец.

– Види се, намериха се някъде инженери - свят голям . . . Френци ли са пак?
Казаха му, че са българи.
Смая се старецът.

– Как, наши? Български инженери! Дето паши и учени френци казваха, че не може! Та сме имали по-учени хора ние? . . .
Изпълни се душата на дядо Йоцо с възхищение.

Сега "българското" му се представи нещо велико, могъществено, необятно. . .

Неговият ум не можеше да побере всичкото това величие. Досега символите на "българското" се изразяваха за него само в еполетите на околийския началник и в сабята на войника, които бе попилал и целувал; сега то го поразяваше, смайваше със силата си и пълнеше с гордост душата му, българска ръка сечеше планините, българският ум измисляше работи, да се чуди и мае човек!

Железницата заработи. Дядо Йоцо чу с трепет първите писъци на свирката на паравоза, трещенето на колелата по релсите.

Той сякаш оживя, възроди се. Отиваше редовно на скалата, щом приближаваше часът на влака, за да чуе свирката и да погледа българската железница как фучи из устието.

Тоя човек възкръсваше само при ехтежа на влака и му се радваше с детинска радост. Понеже не беше видял железница през живота си, въображението му я рисуваше като един чудовищен крилат змей, който пуца пламък из устата си, бучи и реве, фучи с чудовищен крилат змей невъобразима сила и бързина из планината, разгласявайки силата, славата и напредъка на свободна България.

Слепотата и умствената му незлобливост бяха запазили като с броня душата му от разочарованията на тъмните ѝ страни, които разочарования изпитваме ние, окатите .
Честит слепец!

Пътниците, изправени на прозорците на вагоните да гледат живописните завои на пролома съгледваха учудени на един рът отсреща, че стои един човек и им маха с шапка. Това беше дядо Йоцо. Той поздравяваше по тоя начин нова България.

(По Иван Вазов)

№	Тестови задачи	Точки
1.	<p>Отговори с ДА или НЕ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дядо Йоцо живееше в едно планинско село. ДА/НЕ • Действието в текста става по време на турското робство. ДА/НЕ • Според този фрагмент дядо Йоцо не доверява на френските инженери. ДА/НЕ • Според текста, дядо Йоцо посрещаше и изпращаше влаковете, защото много обича техника . ДА/НЕ • В текста се споменават българи, французи и турци. ДА/НЕ 	5
2.	<p>Загради буквата на верния отговор. Към кой тип се отнася текстът? А. повествование и описание; В. повествование и разсъждение; С. описание и повествование; D. повествование</p>	1
3.	<p>Коментирай с 1-2 изречения смисъла на изречението от текста: Честит слепец!</p>	5
4	<p>Тълкувай смисъла на изреченията и изразите от текста: А. Разнесе се слух В. българска ръка сечеше планините С. Неговият ум не можеше да побере D. смайваше със силата си</p>	10
5.	<p>Резюмирай с 1-2 изречения: По какъв принцип дядо Йоцо откриваше за себе си символи на българското?</p>	3
6.	<p>Кои от тропите са употребени в текста? Открий и, ако има, запиши по един пример: Епитети, Сравнения, Метафори, Олицетворения, Хиперболи</p>	3
7	<p>Озаглави текста, като назовеш темата му, и запиши заглавието</p>	2
8.	<p>Формулирай с едно изречение и запиши основната мисъл на текста</p>	4
9.	<p>Трансформирай следния текст от изявително в преизказно наклонение: Да види свободна България — това беше неотстъпната му мисъл. Тая мисъл засланиаше всичко друго, шумът на околния живот го оставяше равнодушен, безучастен — всичко беше тъй малко, незначително, нищожно и обикновено. Той се боеше да умре, преди да разбере какво е нещо „българското“.</p>	8
10.	<p>Употреби и запиши думата <i>старец</i> : 1. В съчетание с числителното 2: _____ 2. В съчетание с думата <i>няколко</i> : _____ 3. вместо точки в следните изречения: Често някой нов кондуктор се учудвал, че вижда все на същия час на канарата един _____, който маха с шапка към летящия влак. Съселяните на _____ привикнаха да го виждат всеки ден на скалата и си казваха ухилено: «Дядо Йоцо гледа»... Една вечер _____ се не върна вкъщи.</p>	5
11.	<p>Характеризирай дядо Йоцо с 3-5 изречения, като назовеш и аргументираш 3 негови черти, проявени в текста.</p>	9
12.	<p>Състави и запиши 3 /три/ изречения, като употребиш думата „стар” в различни значения /можеш да промениш формата на думата – род и число</p>	7
13.	<p>Разнесе се слух, че ще прокарват железен път из клисурата на Искъра: инженери вече <u>мерили</u> там. Загради верния отговор: В това изречение подчертаната дума е: А. форма на глагола</p>	3

	Б. деятелно причастие Аргументирай отговора с 1-2 изречения:	
14.	Прочети изречението и запиши верните твърдения от дадените в скобите: Отиваше редовно на скалата, щом приближаваше часът на влака, за да чуе свирката и да погледа българската железница как фучи из устието. Това изречение е _____ (сложно съчинено, сложно съставно, сложно смесено) и се състои от _____ (две, три, четири, пет, шест) прости изречения.	2
15.	Трансформирай и запиши изреченията без да използваш пряка реч: — Имаме си, дядо Йоцо, в България и войска, и капитани, и наш княз — отговаря войникът гордо. ... Дядо Йоцо се поклони ниско и рече: «Сега прощавай, синко, че ти направих труд!» ...	6
16.	Задраскай от списъка на заглавията тези, които не са творби на Иван Вазов: a. Една българка b. Соломоновият цирк c. По жътва d. През чумавото e. Иде ли?	2
17.	Назови 3 имена на героите от вазовия цикъл оди „Епопея на забравените” :	3
18.	Понеже не беше видял железница през живота си, въображението му я рисуваше като един чудовищен крилат змей, който пуца пламък из устата си, бучи и реве, фучи с невъобразима сила и бързина из планината, разгласявайки силата, славата и напредъка на свободна България. Загради верния отговор: В това изречение са употребени следните глаголни времена: a. минало неопределено, минало несвършено, сегашно b. минало предварително, минало свършено, сегашно c. минало предварително, минало неопределено, минало несвършено, сегашно d. минало предварително, минало несвършено, сегашно	4
19.	Назови 3 най-ярки, според тебе, поетически творби от българската литература, които съдържат символи на «българското», като в скобите посочиш поне по 1 символ за всяка творба.	7
20.	Състави текст разсъждение (6-7 изречения), в който да изразиш мнение относно това <i>Кои са твоите символи на българското?</i> / Назови не по-малко от 3 символа и ги аргументирай	8

РЕАЛЕН ПРОФИЛ

Прочети внимателно текста и отговори на въпросите.

Най-заможният човек в селото беше дядо Йордан Геракът. Пъргав и трудолюбив, той бе работил през целия си живот и бе сполучил да удвои и утрои имотите, останали от баща му. Надарен с ум практичен и с търговски способности, той бе съумял да направи и пари и да се издигне между селяните си като пръв човек. И макар да беше малко скъперник, не беше строг в сметките си, помагаше на хората и се грижеше за селските работи. Затова всички го обичаха и почитаха.

Неговата голяма и бяла къща, в която живееше многолюдното му семейство, беше на лично място сред селото, виждаше се отдалече и отдалече личеше, че е чорбаджийска. Всред широкия двор се издигаше високо и право като стрела самотен кичест бор. Той бе донесен като малко борче от светите рилски гори и посаден тук в незапомнени времена от прадедите на Гераците. Това бе за тяхното семейство знаме, с което се гордееха. Под неговата света сянка бяха отраснали няколко поколения. Под нея бяха преживели последните си дни много старци от рода им.

Дядо Йордан имаше трима синове, народени един след друг. Най-големия беше Божан, по него идеше Петър и най-малкият - Павел. И тримата бяха женени, имаха деца и всички живееха в една къща със старите - къща голяма, хубава, дете имаше място още за толкова души.

Баба Марга в къщи беше пълна господарка. Тя обичаше снахите и внучетата си, но се държеше строго с всички и когато кажеше нещо, искаше да бъде изпълнено. Когато мърмеше или съдеше за нещо синовете си, те, макар и възрастни, стоеха пред нея с наведени глави и не възразяваха. Тя тичаше цял ден от кръчмата до къщи, обикаляше из двора да види всичко ли е в ред, хранеше кокошките, свинете и гъските, хокаше ги като хора и когато ги мамеше, гласът и се чуваше по цялата махала. Тя говореше високо и се смееше със звънлив глас като мома.

Геракът ценеше нейните способности, доверяваше и всичко, осланяше се на нейния ум и грижи и се гордееше с нея. Двамата бяха живели в обич и доверие, помагаша си и искаха да оставят на децата си добро име и добро наследство.

(По Елин Пелин)

№	Тестови задачи	Точки
1.	Отговори с ДА или НЕ, като заградиш съответното кръгче. <ul style="list-style-type: none"> Героят на този фрагмент живее в града. ДА/НЕ Борът в двора на Герака е посаден от баща му. ДА/НЕ Главният герой има деца и внуци. ДА/НЕ Баба Марга е добра стопанка. ДА/НЕ Според този фрагмент в семейството на Герака децата почитат родителите си. ДА/НЕ	5
2.	Открий в текста и запиши 5 думи (изрази), с които в текста се проявяват ценностите на българското семейство	5
3	Загради буквата на верния отговор. Към кой тип се отнася текстът? А. повествование и описание; С. повествование; В. повествование и разсъждение; D. разсъждение и описание.	1

4.	Тълкувай значението на следните изрази и думи: бе сполучил да удвои и утрои имотите ... не беше строг в сметките си ... се грижеше за селските работи ... в незапомнени времена ...	5
5.	Озаглави текста, като назовеш темата му, и запиши заглавието	2
6.	Формулирай и запиши с едно изречение основната мисъл на този текст	4
7.	Отговори с 1-2 изречения на въпроса Какви способности на баба Марга ценил Геракът?	3
8.	Какъв като личност се проявява Йордан Геракът в този фрагмент? Състави кратък текст от 4-6 изречения, в който да назовеш и аргументираш 3 негови характеристики.	6
9.	Запиши с букви словосъчетания на числителното 2 и съществителните село, старец, внук, двор:	4
10.	Състави и запиши 3 /три/ изречения, като употребиш думата „глава” в различни значения /можеш да промениш формата на думата – род и число	7
11.	Трансформирай и запиши този текст в сегашно време: Баба Марга обичаше снахите и внучетата си, но се държеше строго с всички и когато кажеше нещо, искаше да бъде изпълнено. Когато мъмреше или съдеше за нещо синовете си, те, макар и възрастни, стоеха пред нея с наведени глави и не възразяваха	10
12.	Трансформирай и запиши следния текст от изявително в преизказно наклонение: Дядо Йордан имаше трима синове, народени един след друг. И тримата бяха женени, имаха деца и всички живееха в една къща със старите - къща голяма, хубава, дето имаше място още за толкова души.	5
13.	Прочети изречението и запиши верните твърдения от дадените в скобите: Неговата голяма и бяла къща, в която живееше многолюдното му семейство, беше на лично място сред селото, виждаше се отдалече и отдалече личеше, че е чорбаджийска. Това изречение е _____.(сложно съчинено, сложно съставно, сложно смесено) и се състои от _____ (две, три, четири, пет, шест) прости изречения.	2
14.	Вместо точки запиши съществителното бор, като го членуващ правилно. Посред двора се издига самотен ..... Този ..... е като знаме за семейството на Гераците. ..... е донесен от светите рилски гори и е посаден тук в незапомнени времена. Под сянката на ..... бяха отраснали няколко поколения от рода им.	4
15.	Открий в текста и запиши две сравнения и два епитета	4
16.	Резюмирай с 3-4 изречения информацията от този откъс: Каква е представата на Елин Пелин за идеалното семейство	6
17.	Трансформирай и запиши изречението без да използваш пряка реч. Когато Геракът заговори със сина си, в гласа му звучеше болка: «Е, как живееш там, Павле, защо не се прибереш вече да поемеш работа»	4
18.	Редактирай откъса от ученическо съчинение и го запиши правилно: Се осъзнах като българин от малък, защото са родих сред българити, пораснах в българската семья, моят родния език е българският.	5
19.	Коя от творбите е на Елин Пелин А. Железният светилник В. По жицата Б. Под игото Г. По жътва	1
20.	Състави текст разсъждение (6-7 изречения), в който да изразиш аргументирано / 3 аргумента/ мнението си по въпроса Дали са значими днес семейните традиции и ценности	8

X. СХЕМА НА ОЦЕНЯВАНЕТО НА ТЕСТ ХУМАНИТАРЕН ПРОФИЛ

N	Тестови задачи	Предполагаеми отговори	Схема на оценяването
1.	Отговори с <u>да</u> или <u>не</u> на следните въпроси:	1.Да; 2.Не; 3.Не; 4.Не; 5.Да	L/0-5 по 1 точка за всеки един правилен отговор.
2	Загради буквата на верния отговор. Към кой тип се отнася текстът?	D. повествование	L/0-1 – за правилно избран отговор
3	Коментирай с 1-2 изречения смисъла на това изречение от текста:	Щастлив човек, способен да не се разочарова и да не се стряска от проблемите, а да радва с чиста радост от свободата на България. Варианти....	L/0/1/2 1 точка – за адекватно обяснение на думата честит. 1 точка- за коментар, адекватен смислово L/0/1- за добре структурирано изказване L/0/1/2- за грамотност (1 т за правопис и 1 точка за пунктуация)
4	Тълкувай смисъла на изреченията и изразите от текста:	Разнесе се слух - стана известно, за това започнаха да говорят, се прочуло българска ръка сечеше планините – българите пролагат в планината железопътна линия Неговият ум не можеше да побере - той не можеше да разбере нещо, да го проумее, да повярва на това смайваше със силата си – силно впечатляваше	Всяко тълкуване на израза се оценява по следния алгоритъм: L/0/1- за адекватно тълкуване на изразите L/0/1- за добре структурирано изказване X 4 L/0/1/2- за грамотност (1 т за правопис и 1 точка за пунктуация)
5	Резюмирай с 1-2 изречения: По какъв принцип дядо Йоцо откриваше за себе си символи на българското?	Всичко направено от българите на различни нива, всички български постижения - лични и колективни: кариера на българина или българска железница. <i>Варианти</i>	L/0/1 – за умение да обобщава, да резюмира L/0/1 – за адекватен отговор L/0/1 – за логично структуриран отговор
6	Кои от тропите са употребени в текста? Открий и, ако има, запиши по един пример:	епитети: детинска радост невъобразима сила чудовищен крилат змей сравнения: железница като чудовищен крилат змей разтнесе като с чук запазили като с броня душата му метафора: душевната летаргия.	L/0/1/2/3 По 1 точка за всеки вид троп
7.	Озаглави текста, като назовеш темата му, и запиши заглавието	Честит слепец! Родолубецът дядо Йоцо Поздравявайки свободната България <i>варианти</i>	L/0/1/2 1 точка - ако заглавието темата на текста; 2 точки - ако заглавието отразява темата и е добре формулирано

8	Формулирай с едно изречение и запиши основната мисъл на текста	Родолубецът дядо Йоцо Поздравява свободната България Родолубецът дядо Йоцо търси и намира символи на свободната България <i>варианти</i>	L/0/1 – за умение да синтезира, да формулира основната мисъл L/0/1 – за адекватен отговор L/0/1 – за логично структурирано изречение L/0/1 – за грамотност (ако няма грешки)
9	Трансформирай следния текст от изявително в преизказно наклонение:	Да види свободна България — това била неотстъпната му мисъл. Тая мисъл засланияла всичко друго, шумът на околния живот го оставял равнодушен, безучастен — всичко било тъй малко, незначително, нищожно и обикновено. Той се боял да умре, преди да разбере какво е нещо „българското“.	L/0 – 5 По една точка за всяка правилна форма L/0/1 – ако няма грешка във формата боЯл (променливо Я) L/0/1 – ако не се опитва да промени глаголната форма в ДА-конструкция L/0/1 – ако е преписано без грешки
10	Употребяй и запиши думата <i>старец</i>	Двама старци; Няколко старци; Старец; На стареца старецът	L/0-5 по 1 точка за всяка правилна форма
11	Характеризирай дядо Йоцо с 3-5 изречения, като назовеш и аргументираш 3 негови черти, проявени в текста.	Родолубив Емоционален Позитивен, оптимист Последователен и настойчив в желанието си да «види» българското;	L/0 – 3 по 1 точка за всяка правилно назовано качество на личността, проявено в текста L/0/1/2/3 1 точка- за всеки адекватен аргумент L/0/1 1 точка- за добре изграден текст L/0/1/2 1 точка - За правопис; 1 точка - За пунктуация
12	Три изречения с думата стар в различни значения	<i>Стар човек; Стар приятел, старо вино; Стари учебници; Стара монета; Стара квартира; Старо време</i>	L/ 0 – 3 По една точка за всяко едно значение на думата L/0/1- за добре структурирани изречения при условие на правилно изпълнение на задачата L/ 0 – 3 по 1 точка за всяко изречение без грешки
13	Загради верния отговор: Аргументирай отговора с 1-2 изречения:	<u>А. Мерили</u> – форма на глагола в преизказно наклонение, предава съдържание на слуха	L/0/1 – за правилно избран отговор L/0/1- за указание на това, е преизказно наклонение L/0/1 за адекватно обяснение на това, че не е причастие
14	Прочети изречението и запиши верните твърдения от дадените в скобите:	сложно смесено пет изречения	L/0/1 L/0/1 По 1 точка за всяко вярно твърдение
15	Трансформирай и запиши изреченията без да използваш пряка реч:	Войникът гордо отговаря на дядо Йоцо, че в България има и българска войска, и капитани, и наш (български) княз. <i>(варианти)</i>	L/0/1 1 точка за вярна трансформация на глаголните форми L/0/1 1 точка за вярно пунктуационно оформяне на пряката реч

		Дядо Йоцо се поклони ниско и рече на събеседника (на млад човек) думи на извинение, че го затрудни (че му направи труд). варианти	L/0/1 1 точка за вярна трансформация на глаголните форми L/0/1 1 точка за адекватна трансформация на обръщение L/0/1 1 точка за адекватно формулиране на извинение L/0/1 1 точка за вярно пунктуационно оформяне на пряката реч
16	Задраскай от списъка на заглавията тези, които не са творби на Иван Вазов	Да са задраскани с. По жътва d. През чумавото	L/ 0 – 2 По 1 точки за всяко правилно задраскано заглавие
17	Назови 3 имена на героите от вазовия цикъл оди „Епопея на забравените	Левски, Паисий , Кочо и др	L/0/1/2/3 По 1 точки за всяко правилно име
18	Загради верния отговор: В това изречение са употребени следните глаголни времена:	d. минало предварително, минало несвършено, сегашно	L/0/3 за правилно избран отговор.
19	Назови 3 най-ярки, според тебе, поетически творби от българската литература, които съдържат символи на «българското», като в скобите посочиш поне по 1 символ за всяка творба.	Да се оценява в широк диапазон: Символи – имена на хора, местности, събития, персонификации на България и българското..... (Заточеници - Вардар, Дунав и Марица, Балкана, Странджа и Пирин....) Обесването на Васил Левски – Левски (И твой един син , Българиио, виси на него със страшна сила) Хаджи Димитър	L/0 – 3 L/0 – 3 По една точка за всяко адекватно заглавие и символ L/0 – 1 за оригинален отговор
20	Състави свой текст от 5-7 изречения, в който да споделиш своето аргументирано мнение (3 аргумента).		L/ 0 – 2 2 точки – ако личната оценка структурира целия текст (формулира се като теза или пък като логичен извод). 1 точка - проявена е своя оценка или отношение, но само като декларация. L/ 0 – 1 1 точка – за добре свързан текст L/ 0 – 3 3 точки – за 3 аргумента. 2 точки - 2 аргумента 1 точка - 1 аргумент L/ 0 – 1 1 точка – ако няма правописни грешки L/ 0 – 1 1 точка – ако няма пунктуационни грешки

РЕАЛЕН ПРОФИЛ

N	Тестови задачи	Предполагаеми отговори	Схема на оценяването
1	Отговори с да или не на следните въпроси:	1. не; 2. не; 3. да; 4. да; 5. да	L/0/1/2/3/4/5 5 точки по 1 точка за всеки един правилен отговор
2	Открий в текста и запиши 5 изрази, с които в текста се проявяват ценостите	голяма и бяла къща, многолюдното му семейство, няколко поколения, рода, обич и доверие, помагаха си и искаха да оставят на децата си добро име и добро наследство и др., <i>адекватные упоминаемые в тексте</i>	L/0/1/2/3/4/5 5 точки по 1 точка за всяка една вярно избраната дума
3	Загради буквата на верния отговор:	A. повествование и описание	L/0/1 1 точка за правилен отговор
4	Тълкувай значението на подчертаните думи или изрази в следните изречения	бе сполучил да удвои и утрои имотите – разбогатял; не беше строг в сметките си – бил пестелив, но не скъперник; се грижеше за селските работи – стараел се и за общо дело, не само за своя интерес; в незапомнени времена – много отдавна.	L/0/1/2/3/4 по 1 точка за всяко правилно тълкуване; L/0/1 Ако няма правописни и пунктуационни грешки
5	Озаглави текста, като назовеш темата му.	<i>Щастието на Герака</i> <i>Семейството на Герака</i> <i>и варианти</i>	L/0/1/2 2 точки – ако заглавието отразява темата на текста 1 точка - ако текстът е озаглавен по името на героя
6	Формулирай и запиши с едно изречение основната мисъл на този текст	Семейството на Герака е най-голямото му щастие. Голяма къща, задружно и трудолюбиво семейство, добро име и добро наследство за децата – това е щастието на Йордан Герака. <i>и варианти</i>	L/0/1 – за умение да синтезира, да формулира основната мисъл L/0/1 – за адекватен отговор L/0/1 – за логично структурирано изречение L/0/1 – за грамотност (ако няма грешки)
7	Отговори с 1-2 изречения на въпроса Какви способности на баба Марга ценил Геракът?	<i>Да бъде добра стопанка, обичаща и строга майка и свекърва, нейния ум и човешки качества.</i>	L/0/1 1 точка за адекватен на въпроса отговор L/0/1 За добре структурирано изречение L/0/1 Ако няма правописни и пунктуационни грешки
8	Какъв като личност се проявява Геракът в този фрагмент? Състави кратък текст от 4-6 изречения, в който да назовеш и аргументираш 3 негови характеристики.	<ul style="list-style-type: none"> • Добър стопанин, уважаван в селото, заможен човек; . • Макар че е скъперник, хората го уважават; • Глава на семейството, в което се пазят традициите; • Уважава жена си за нейните добродетели..... <i>варианти</i>	6 точки L/0/1 -1 точка – за добре изграден текст L/0/1 1 точка –за правопис L/0//2/3/4 4 точки – за пълната и точна характеристика, назовават се не по-малко от 3 черти и се аргументират

			3 точки назовават се не по-малко от 3 черти, но не се аргументират 2 точки - ако не е анализ, а само преразказ по текста, то ест не се формулират характерните черти
9	Запиши с букви словосъчетания на числителното 2 и съществителните село, старец, внук, двор	<i>Две села, двама старци, двама внуци, два двора</i>	L/0/1/2/3/4 По 1 точка за всяко вярно съгласуване
10	Състави и запиши 3 изречения, като употребиш думата « глава » в различни значения	В изреченията да е употребена думата глава в различните ѝ значения <i>Глава на семейство; на държава; на църква; на човек; на машина част; на лук; на книга.</i>	L/0/1/2/3 По 1 точка за всяко едно значение L/0/1 1 точка – за добре построени изречения (при условие, че са дадени 3 значения на думата) L/0/1/2/3 - По 1 точка за всяко изречение без правописни и пунктуационни грешки
11	Трансформирай и запиши това изречение в сегашно време:	Баба Марга <u>обича</u> снахите и внучетата си, но се <u>държи</u> строго с всички и когато <u>каже</u> нещо, <u>иска</u> да бъде изпълнено. Когато <u>мъмри</u> или <u>съди</u> за нещо синовете си, те, макар и възрастни, <u>стоят</u> пред нея с наведени глави и <u>не възразяват</u> .	L/0/1/2/3/4/5/6/7/8 По една точка за всеки правилно трансформиран глагол L/0/1 1 точка, ако няма правописни грешки. L/0/1 1 точка, ако няма пунктуационни грешки.
12	Трансформирай и запиши тези изречения в преизказно наклонение:	Дядо Йордан <u>имал</u> трима синове, народени един след друг. И тримата <u>били женени</u> , <u>имали</u> деца и всички <u>живеели</u> в една къща със старите - къща голяма, хубава, дето <u>имало</u> място още за толкова души.	L/0/1/2/3/4/5 по 1 точка за всяка вярно трансформирана глаголна форма.
13	Прочети изречението и подчертай верния отговор. Запиши следния текст в минало време	Това изречение е сложно смесено и се състои от пет прости изречения	L/0/1/2 2 точки - по 1 точка за всеки верен отговор
14	Вместо точки запиши съществителното бор , като го членуваш правилно.	Посред двора се издига самотен бор . Този бор е като знаме за семейството на Гераците. Борът е донесен от светите рилски гори и е посаден тук в незапомнени времена. Под сянката на бора бяха отраснали няколко поколения от рода им.	L/0/1/2/3/4 по 1 точка за всяка правилно употребена форма
15	Открой в текста две сравнения и два епитета, и ги запиши.	Сравнение: като стрела, като мома Епитет: светите рилски гори, широкия двор, незапомнени времена, кичест бор и др.	L/0/1/2/3/4 4 точки – по една за всеки вярно избран израз

16	Резюмирай с 3-4 изречения информацията от този откъс: Каква е представата на Елин Пелин за идеалното семейство	Според Елин Пелин идеалното българско семейство е голямо с много деца. В голяма къща под един покрив задружно живеят няколко поколения и пазят традиции на прадедите. Главата е мъжът, но той много уважава и цени жената, която в къщи е пълна господарка. В семейството цари любов и разбирателство, почит към старите. Всички са много трудолюбиви . <i>и варианти</i>	L/0/1 – за умение да обобщава, да резюмира L/0/1 – за адекватен отговор L/0/1 – за логично структуриран отговор L/0/1 - за свързаност на текста L/0/1 –ако няма правописни грешки L/0/1 –ако няма пунктуационни грешки
17	Трансформирай и запиши изречението без да използваш пряка реч.	В гласа на Герака звучеше болка, когато той попита сина си Павел как живее там, защо не се прибере вече (за да да поеме работа»	L/0/1 1точка за логична структура на изречението с косвена реч L/0/1 1точка за правилно трансформирани глаголни форми L/0/1 1точка за адекватно използване в косвената реч на личните местоимения L/0/1 1точка за адекватно използване в косвената реч на собствени имена
18	Редактирай откъса от ученическо съчинение и го запиши:	Осъзнах се като българин от малък, защото се родих сред българите, пораснах в българското СЕМЕЙСТВО, моят роден език е българският.	L/0/1/2/3/4/5 – по 1 точка за всяка вярно поправената грешка
19	Коя от творбите е на Елин Пелин	Г. По жътва	L/0/1 1 точка за верен отговор
20	Състави текст разсъждение (6-7 изречения), в който да изразиш аргументирано / 3 аргумента/ мнението си по въпроса Дали са значими днес семейните традиции и ценности		8 точки L/0 – 2 2 точки – ако личната оценка структурира целия текст (формулира се като теза или пък като логичен извод). 1 точка - проявена е своя оценка или отношение, но е само като декларация L/0 – 3 По една точка за всеки един аргумент L/0 – 1 1 точка – за добре изграден текст разсъждение. L/0 – 1 За правопис L/0 – 1 За пунктуация

XI. БИБЛИОГРАФИЯ

1. Алипиева А. Литературата като култура в училищния образователен дискурс: В сп. Български език и литература, №4, 1998.
2. Базовый куррикулум. Нормативные документы. Кишинэу: ИППИ, 1998.
3. Български поети от Бесарабия и Таврия. Антология. Съст. Елена Налбантова. Варна: LeterNet, 2005.
4. Гуцу В. Основы национального куррикулума. Кишинэу, 2007
5. Демирева К. Обучението по български език и литература в Молдова. В сп. Български език и литература, №1, 2002.
6. Демирева К., Рацеева Е., Кара Н. Гид за приложение на курикулума по български език и литература в лицейските класове. Кишинэу, 2007.
7. Кара Н. Български език в Молдова/ Българи в Северното Причерноморие. Изследвания и материали. Том осми. Велико Търново, 2004.
8. Кара Н., Рацеева Е. Курикулум по предмета Български език и литература за лицейските класове. Кишинэу, 2006.
9. Рацеева Е. Писателят Мишо Хаджийски/ Българи в Северното Причерноморие. Изследвания и материали. Том осми. Велико Търново, 2004.
10. Рацеева Е., Особенности изучения болгарской литературы в Молдове как средство этнокультурной идентификации//Relațiile moldo-bulgare: probleme de cercetare. Кишинев: SȘB, 2007, с.125–144.
11. Рацеева Е., Демирева К. Матурата по български език и литература в Молдова// В сп. Български език и литература, №5, 2009.
12. Рацеева Е., Кара Н., О стратегии усъвършенствования куррикулума по българскому языку и литературе в Молдове //в:Curriculum scolar: proiectarea, implementarea si dezvoltarea. – с. 247-262. - Chisinau, CEP USEM. 2007.